

BETWEEN GNOSEOLOGY AND RELIGION

Mirela Radu

Assist., PhD, "Titu Maiorescu" University, Bucharest

Abstract: Although for a neophyte are apparently opposed, medicine and religion have the same common goal: to heal the human being. If former acts on the body, relieving the physical suffering, the latter acts on the soul, comforting his spiritual torments. Both struggle to revive human being, even if they do it in different ways and represent the encounter of two systems which even if work separately intersect in healing the sick. Often, throughout human history, there were ministers of both the Christian faith and of medicine. One of the most telling examples is that of the brothers of Arab origin, are the zealous Christians: Cosmas and Damian, who also practiced medicine, healing and peers. Moreover, they became even patrons saints of medicine and pharmacy. Maimonides (1135-1204) practiced both medicine and theology. The Dutch Nicolas Steno (1638-1686) was both an important Catholic clergyman as well as a famous anatomist who connects his name to the discovery of a linking duct of the parotid gland. Saint Anthony Mary Zaccaria (1502-1539) graduated from both philosophy and medicine practicing this profession prior to ordination. Another example in which religion and science blended brilliantly in the same personality was the surgeon Valentin Voino-Iasenetki (Saint Luca of Crimea after ordination), defying communist power in Russia, dedicated his life to medicine-he was a brilliant surgeon-but also to priest-making, becoming a bishop. Even in the Hippocratic oath one can find references to biblical Decalogue. Our article, without wishing to be exhaustive, aims at disclosing the mechanisms by which churchmen both domestic and abroad, were along mankind history, both healers of the soul and the ministers of Aesculapius. Although the dichotomy between science and religion might seem obvious at first view, the two sides can coexist within the same person as both merely make themselves available to the human being.

Keywords: religion, science, medicine, physician, healer

Istoria medicinei merge în paralel cu cea a omenirii și, în consecință, cu cea a diverselor forme de religie. Cunoașterea științifică în domeniul medical nu are cum să fie înstrăinată de cea a spirituală, fiind două fațete ale complexității firii umane. Vindecarea sufletului și cea a corpului nu pot decât să se întrească. Din fel din Calicia, **Sfinții Cosma și Damian** au provenit dintr-un tată arab și creștina Teodota. Medici taumatologi, cei doi s-au bucurat de darul vindecării prin rugăciuni fiind supranumiți și medicii fără arginți, deoarece nu pretindeau nimic în schimbul tămăduirii celor bolnavi, fie oameni, fie necuvântătoare. Chiar și după trecerea în neființă li s-au atribuit miracole fiind considerați nu doar tămăduitori cu har ci și protectori ai căsnicilor. Cei doi frați sunt pomeniți chiar acatiste de tămăduire din zilele noastre:” sfinților doctori cei fără de arginți și preaslăviți făcători de minuni.”¹

Filosoful și astronomul **Moshe ben Maimon**, cu numele european Maimonide (1135-1204) de origine evreiască, s-a născut în Cordoba dar a încetat din viață în Egipt. Prodigios scriitor pe tematici precum etica și dreptul, Maimonide își leagă numele de o scriere în 14 volume, *Mishneh Torah*, care încerca o decodificare a legii talmudului. Maimonide l-a avut ca mentor pe persanul Avicenna care, la rândul său era un erudite desăvârșit, s-a dedicat studiului aprofundat al astronomiei, alchimiei, chimiei și psihologiei. După exilul din Spania, Maimonide se retrage în Maroc. Deși fusese atras de medicină încă din perioada petrecută în Europa, se va dedica acesteia deplin abia în Fes. Avea să capete o asemenea faima, încât ajunge nu doar medicul sultanului Saladin ci, apoi, medicul întregii case regale. Scrierile sale medicale au tratat probleme medicale precum astmul, pneumonia, diabetul dar și hepatita. În pură descendență a lui Galen, Maimonide avea să aplice teoria umorilor. Modul în care își trata pacienții s-a dovedit unul progresist, fiind întemeiat pe conlucrarea medic-suferind dar și pe respectul tămăduitorului față de suferind.

Avicenna (980-1037), învățat aristotelic de origine turcă, își leagă numele de domenii dintre cele mai variate, precum mecanica, geometria, fizica, dreptul islamic, teologia, botanica, zoologia, religia și chiar medicina. Ca și sfinții martiri creștini, Avicenna își trata pacienții fără să solicite răsplata materială. Pe rând ajunge să locuiască în Persia, Hamadan, Ispahan Bagdad. Ajunge în închisoare pentru opiniile sale șite. Dar timpul petrecut după gratii este folosit de învățat pentru a-și definitiva scrierile științifice în legătură cu bolile cardiace. Este autorul unei lucrări medicale de mari dimensiuni (cinci volume) intitulată *Canonul Medicinei* care reprezintă o

¹ <http://www.crestinortodox.ro/acatiste/acatistul-sfintilor-cosma-damian-67096.html>

sinteză a celor mai profunde cugetări medicale atât ale lui Hipocrat și Galen dar și a tradițiilor tămăduitoare pe care le-a întâlnit în diverse scrierile ale unor țări precum Grecia, Egipt, Persia, India, China și Tibet. Aceste precepte aveau să influențeze, peste secole, munca altor medici. Este vorba de Samuel Hahnema (1755-1843)-cel care a pus bazele homeopatiei și Sebastian Kneipp (1821-1897)-la rândul său medic și preot catolic-de al cărui nume se leagă medicina naturopată și hidroterapia. Avicenna era adeptul etiologiei științifice a bolilor. În lucrarea *Cartea Vindecării Sufletului*, caracterul enciclopedic al medicului se face simțit prin dese trimiteri la științele

Evanghelistul Luca, discipol al lui Pavel din Tars, a fost unul din cei șaptezeci de apostoli, originar din Siria, era bun cunoscător al limbilor greacă și egiptenă dar și al artei medicale, vindecând cu succes orbirea și bolile de ochi. Instruit în ale filozofiei, picturii și științei, Luca era inițiat “îndeosebi în arta și știința de medic, ajungând un prea iscusit doctor.”² A fost menționat în epistola lui Pavel adresată lui Filimon, în canonul Noului Testament, în Coloseni 4:14 drept *Luca, doctorul preaiubit*.³ A cutreierat Beoția, Macedonia, Galatia și Egiptul propovăduind nu doar cuvântul Domnului ci și vindecând bolnavii prin arta medicală și rugăciune. Pe locul în care și-a găsit sfârșitul, Dumnezeu a picurat apă, colir (din limba greacă kollyrion) care este utilizat și în ziua de astăzi în medicină: colir având înțelesul de preparat medicamentos folosit în tratamentul bolilor oculare. Mărturie a calităților religioase și medicale deosebite pe care apostolul Luca le avea stă și Troparul, glasul al V-lea:”Că scrierile lui sunt mărturia Bisericii lui Hristos: El este Doctorul neputințelor și suferințelor, El vindecă rănilor sufletelor noastre și mijlocește neîncetat pentru mântuirea noastră.”

Sfântul **mucenic Chir** a trăit în secolul al IV-lea în Alexandria. Medic cu har, Chir tămăduia oamenii prin puterea cunoașterii medicale dar și prin învățăturile bisericesti. Înțelegând că boala este indusă de păcate și de suferințele sufletului, Chir își învăța pacienții să ducă o viață curată, lipsită de păcate. Odată cu încoronarea împăratului Dioclețian, începe persecuția creștinilor, iar Chir este nevoit să părăsească Europa și să se retragă în Arabia. Sfântul Ioan, impresionat de minunile pe care Chir le înfăptuia, vine să-l întâlnească. Cei doi vor deveni

² Protosinghel Dr. Vasile Vasilache, Predicatorul Sfintei Patriarhii în perioada 1940-1944, *Predica rostită la Radio România* în 17 octombrie 1943, disponibilă pe <http://www.crestinortodox.ro/sfinti/sfantul-evanghelist-luca-126225.html>

³*Biblia sau Sfânta Scriptură a Vechiului și Noului Testament*, Traducere Dumitru Cornilescu, 1924, aparținând Societății Biblice Britanice. Copyright-ul © 2010, 2014 ediției revizuite în limba română aparțin Societății Biblice Interconfesionale din România, cu acordul Societății Biblice Britanice

prieteni și își vor uni forțele în lupta pentru sprijinirea creștinismului dar și în tămăduirea bolnavilor prin credință în cele sfinte. Numiți „doctorii fără arginți”, cei doi au dănuț în religia creștină prin harul medical și religios cu care au înfăptuit vindecări miraculoase.

Saint Anthony Maria Zaccaria (1502-1539) a studiat filozofia la Universitatea din Pavia și medicina la Universitatea din Padova. Între 1524-1527 a practicat medicina în instituții caritabile pentru ca în 1529 să fie hirotonit preot. Convingerile religioase ferme i-au atras multe dușmăni fiind investigat pentru erezii în 1534 și 1537.

Dacă în cazul sfinților din trecut omenirii nu i-au rămas multe documente scrise ca să ateste munca lor atât religioasă, cât și medicală, în cazul Sfântului Luca al Crimeii, contemporan al nostru, izvoarul prin care aflăm despre munca de pionierat este chiar autobiografia acestuia. **Sfântul Luca al Crimeii** (1877-1961) dorea încă din vremea adolescenței să-și dedice viața ajutării celor suferinzi. Inițial atras de medicină avea să aleagă alte drumuri în viață: “Din Academie i-am trimis mamei o telegramă în care îmi arătam dorința de a intra la facultatea de medicină. Toate locurile fiind deja ocupate, mi s-a propus să intru la facultatea de științele naturii, ca mai apoi să mă transfer la medicină. Am refuzat, întrucât nu iubeam deloc științele naturii, în schimb aveam un interes puternic față de științele umaniste, mai ales față de teologie, filozofie și istorie. Ca atare, am preferat să intru la facultatea de drept și, vreme de un an, am studiat cu interes istoria și filozofia dreptului, economia politică și dreptul roman.”⁴ Urmează în viața sa un interval în care încearcă să-și decanteze aspirațiile. Ca tare își permite o perioadă de respiro în care practică cu multă asiduitate pictura. “Aș fi putut să intru la facultatea de medicină, însă din nou m-a prins curentul gândirii de tip narodnic [este vorba de „poporanismul” partidului revoluționar „Narodnaia Volia”, răspunzător pentru numeroase acte teroriste, între care asasinarea țarului Alexandru al II-lea (nota traducătorului)] și în aprinderea tineretii am hotărât că trebuie să mă apuc cât mai degrabă de o activitate practică, folositoare pentru poporul simplu. Mă bătea gândul să devin felcer (agent sanitar) sau învățător de țară, și în această dispoziție sufletească am mers odată la directorul școlilor populare din circumscripția școlară Kiev cu rugămintea de a-mi da un post la una din aceste școli. Directorul s-a arătat a fi un om inteligent și pătrunzător. El a apreciat corect năzuințele mele narodnice, dar m-a înduplecat cu multă energie să-mi părăsesc planul și să mă înscriu la facultatea de medicină.”⁵ Clipele petrecute la cursurile de medicină

⁴ Sfântul Luca al Crimeii, *Am iubit pătimirea. Autobiografie*, Editura Sophia, București, p. 2

⁵ Idem, p. 4

aveau sa lase urme adânci în sufletul celui carea vea să devină nu doar tămăduitor de suflete ci și al trupului pe lângă meseria de anatomist: “(...) luam numai note maxime și am căpătat pe neașteptate un interes enorm pentru anatomie. Studiam oasele, le desenam și acasă le modelam din argilă, iar prin felul în care preparam cadavrele am atras imediat atenția tuturor colegilor și a profesorului de anatomie. În anul doi, colegii hotărâseră deja în unanimitate că eu voi fi profesor de anatomie-și prorocia lor s-a împlinit. După douăzeci de ani am devenit, într-adevăr, profesor de anatomie și chirurgie topografică.”⁶

Țelul său era, însă, unul practic: dorea să îmbine dragostea pentru vindecarea trupului uman cu dorința arzătoare de a face bine. Inevitabil, meseria care le îmbina pe cele două, medicina avea să-i devină meserie și meșteșug: “După ce toți am primit diplomele, colegii de an m-au întrebat cu ce am degând să mă ocup. Când am răspuns că sunt hotărât să devin medic de țară, au zis cu ochii cășcați de uimire: «Cum, dumneavoastră să fiți medic de țară?! Doar sunteți savant devocație!»» Am fost necăjit de faptul că nu mă înțeleg deloc, fiindcă eu studiasem medicina cu singurul scop de a fi toată viața medic de țară, pentru a da ajutor oamenilor sărmani.”⁷ Dar războiul cu Japonia avea să aducă o răsturnare de situație. În loc să ajute oamenii sărmani, **Valentin Voino-Iasenețki** (căci acesta era numele de mirean al celui care avea să devină Arhiepiscopului Luca) ajunge să opereze cu succes răniții de pe front. După ororile războiului avea sa ajungă în județul Ardatov din gubernia Simbirsk unde conduce spitalul orașenesc. Urmează transeferul la alt spital din Verhnii Liubaj, județul Fatej, gubernia Kursk. Nu întârzie nici scrierile academice medicale pe care viitorul arhiepiscop le-a semnat în calitate de medic: *Elefantiazis al feței, neurom plexiform și Strangularea retrogradă în hernia de ansă intestinală*.

În 1908, ajuns la Moscova, la clinica de chirurgie a profesorului Diakonov, avea să-și surțină doctoratul pe o temă legată de anestezia regională de care fusese fascinat în urma lecturii cărții *Anestezia locală, fundamentarea ei științifică și aplicațiile practice*, scrisă de chirurgul german Heinrich Braun. Pentru lucrarea sa de doctorat avea să primească de la Universitatea din Varșovia premiu Hoinațki “pentru cele mai bune lucrări care deschid noi căi în medicină.” Concomitent cu munca la teza de doctorat, medicul-tămăduitor avea să continue și munca practică de ajutorare a sărmanilor. Astfel, ajunge să practice într-un sătuc sărac: satul

⁶ Ibidem

⁷ Idem, p. 6

Romanovka din județul Balașovsk, gubernia Saratov, unde sifilisul și pneumonia făceau ravagii. Munca asiduă a sfântului-medic ajunge să-I impresioneze chiar și pe copiii săi: “Tata lucra ziua, seara, noaptea. Dimineața nu-l vedeam, fiindcă pleca la spital devreme. Luam prânzul împreună, dar tata rămânea și atunci tăcut, și de obicei citea la masă o carte” afirma fiul său Mihail Valentinovici.⁸ Activitatea sa chirurgicală atinge apogeul în orașul Pereiaslav-Zalesski, unde practică unele dintre cele mai grele operații: de pancreas, căi biliare, stomac și pe creier. După decesul soției sale, în 1920, episcopul Inochentie îl hirotonește pe Valentin Voino-Iasenețki ca preot. În același timp acesta devenea și profesor de anatomie topografică la Universitatea din Tașkent.

Munca sa ca medic și cea în calitate de cleric se îmbină armonios. Unul din colegii săi, profesorului Oșanin, își amintea: “umbla prin oraș în rasă, cu crucea pe piept, și prin aceasta enerva foarte tare conducerea Tașkentului. Pe atunci era medic-șef al spitalului orașenesc, recunoscut de toată lumea ca cel mai bun chirurg, președinte al Uniunii Medicilor. În Universitate le preda studenților cu crucea pe piept. Preda bine, studenții îl iubeau, chiar dacă se și temeau puțin de el. În afara operațiilor și a cursurilor, Voino-Iasenețki se ocupa mult și cu pictura: zugrăvea icoane pentru biserică și desena planșe de anatomie pentru cursuri. Autoritățile au răbdat vreme îndelungată, încercând să-l convingă să renunțe la îndeletnicirile bisericesti, dar el nu se lăsa înduplecat.”⁹ Începuturile teologice aveau însă să fie dificile pentru că, în ciuda dorinței pline de ardoare de a Îl sluji pe Dumnezeu, medicul nu avea cunoștințe religioase: ”În această perioadă grea pentru mine, când am avut de îmbinat slujirea și propovăduirea în catedrală cu activitatea la catedra de anatomie și chirurgie topografică, am fost nevoit să învăț în grabă teologie. Și aici mi-a ajutat Domnul Dumnezeu printr-unul din cei care veneau la discuțiile și disputele pe care le susțineam - un anticar credincios, care mi-a adus atâtea cărți de teologie încât în scurtă vreme am căpătat o bibliotecă decentă.”¹⁰

Marea dragoste pentru om și dorința de îl ajuta în clipele grele răzbat în chiar cuvintele chirurgului-cleric: ”Când purcedem la operație, trebuie să avem în vedere nu numai cavitatea abdominală, ci întreg bolnavul, pe care din păcate medicii îl numesc atât de des «caz». Omul este cuprins de tristețe și frică de moarte, inima i se cutremură nu numai la propriu, ci și la figurat. Ca atare, nu vă mulțumiți cu îndeplinirea sarcinii foarte importante de a întări inima cu camfor sau

⁸ Idem, p. 15

⁹ Idem, p. 30

¹⁰ Idem, p. 38

digitalice, ci aveți grijă să îl scăpați de greua traumă psihică produsă de vederea mesei de operație, a instrumentelor întinse, a oamenilor în halate albe, măști, mănuși de cauciuc: adormiți-l în afara sălii de operație. Aveți grijă de încălzirea lui în timpul operației, fiindcă acesta este un lucru extrem de important.”¹¹ Urmează hirotonisirea ca protoiereu. Urmează o perioadă tubure în care este arestat, interogat și exilat. Face închisoare politică în închisoarea Taganki, urmează exilul în satul Haia de pe râul Ciuna, apoi Turuhansk-ul. În tot acest timp, Sfântul Luca își continua atât munca preoțească cât și pe cea chirurgicală, efectuând operații dintre cele mai dificile: rezecții ale maxilarului superior, iridectomii, transplante de mucoasă pentru globii oculari afectați de trahom, osteomielite, laparotomii mari, operații ginecologice și oftalmologice. Ajunge să fie exilat și în cătunul Plahino, la Cercul Polar. În 1930 urmează o nouă arestare și deportarea în Arhanghelsk. Dar toate aceste cazne aveau să-l coste pe medicul-preot sănătatea: a fost diagnosticat de confrății medici cu scleroză aortică, cardioscleroză și dilatație semnificativă a inimii. Urmează a treia arestare în 1937. Supus torturii în încercarea de îl determina să recunoască că este spion, Sfântul Luca rezistă presiunilor bolșevicilor de a renunța la sutană: ”Eu sunt om credincios. Ajut oamenii ca doctor, îi ajut și ca slujitor al Bisericii. Cui îi facerău asta?”¹² Pentru fiecare pacient pierdut pe masa de operație, medicul suferea enorm considerându-se vinovat. Ceea ce l-a întărit pe prelat în rezistența sa a fost credința, așa cum afirma într-o scrisoare adresată fiului său: ”Am iubit pătimirea, fiindcă minunat curățește sufletul!”¹³ Pentru activitatea medicală excepțională după în timpul celui de-al doilea război mondial, Sfântul Luca avea să primească medalia *Pentru efort eroic în Marele Război pentru Apărarea Patriei 1941-1945*. Un an mai târziu era numit arhiepiscop al Simferopolului și Crimeii. În 1958 prelatul a orbit iar după trei ani își găsește sfârșitul.

Deși articolul de față reprezintă doar o scurtă trecere în revistă a unor figuri importante ale bisericii care au desfășurat și meseria de medic, se poate ușor decela existența unor personalități erudite care au efectuat, în paralel, muncă bisericească dar și laică, de tămăduitori ai trupului. Nu de puține ori, cele două vocații s-au împletit fericit, ajutând OMUL în latura sa spirituală dar și trupească.

¹¹ Idem, p. 39

¹² Idem, p. 106

¹³ Idem, p. 116

BIBLIOGRAPHY:

1. <http://www.crestinortodox.ro/acetiste/acetistul-sfintilor-cosma-damian-67096.html>
2. Protosinghel Dr. Vasile Vasilache, Predicatorul Sfintei Patriarhii în perioada 1940-1944, *Predica rostită la Radio România în 17 octombrie 1943*, disponibilă pe <http://www.crestinortodox.ro/sfinti/sfantul-evanghelist-luca-126225.html>
3. *Biblia sau Sfânta Scriptură a Vechiului și Noului Testament*, Traducere Dumitru Cornilescu, 1924, aparținând Societății Biblice Britanice. Copyright-ul © 2010, 2014 ediției revizuite în limba română aparțin Societății Biblice Interconfesionale din România, cu acordul Societății Biblice Britanice
4. Sfântul Luca al Crimeii, *Am iubit pătimirea. Autobiografie*, Editura Sophia, București